

Príspevok k životu a dielu Františka Zagibu

V prvom a druhom desaťročí 20. storočia sa narodili príslušníci prvej generácie slovenskej muzikológie, z ktorých väčšina sa špecializovala na hudobnú históriu, takmer všetci sa venovali aspoň v istom období alebo príležitostne aj hudobnej kritike a publicistike, niektorí čiastočne problematike výskumu tradičnej hudobnej kultúry a len v jedinom prípade a v neskoršom zrelom období sa vedecký záujem dotkol aj systematickej hudobnej vedy. Každá z týchto osobností bola individualitou zameranou na špecifickú oblasť vedeckého bádania.¹ V ich často zložitých ľudských osudoch sa odrážala doba bohatá na spoločensko-politické zvraty.

K tejto generácii muzikológov patrila aj **František Zagiba** (1912 – 1977), ktorého dvojité jubileum, 100. výročie narodenia a 35. výročie úmrtia, si tohto roku pripomíname. Meno Františka Zagibu sa spája s budovaním muzikologickej inštitucionálnej základne na Slovensku, keď sa stal ako sotva 31-ročný prvým riaditeľom Hudobnovedného ústavu novozaloženej Slovenskej akadémie vied a umení,² predchodkyne dnešnej SAV. Po odchode do Viedne pôsobil na viedenskej univerzite a svoje muzikologické práce v nemčine publikoval pod menom Franz Zagiba. Svojím muzikologickým dielom aj účinkovaním reprezentuje tak Zagiba slovenskú aj rakúsku muzikológiu.

V Zagibovej biografii je zakódovaná odrazová základňa jeho muzikologickej orientácie a vedecko-výskumných snáh, v ktorých významné miesto prináleží hudobnej regionalistike, slavistickým štúdiám a starším hudobným dejinám vôbec.

František Zagiba sa narodil v Rožňave 20. októbra 1912 pravdepodobne v národnostne zmiešanej rodine.³ Jeho matka Mária Margita Lopková, resp. Hlopková, (Lopko, Hlopkó), vydatá Aranyová, sa krátko po smrti svojho prvého manžela banského strojára Viktora Aranya roku 1911 ako vdova s dvoma malými deťmi Bélom a Lászlóm po druhýkrát vydala za kolára Františka Zagibu. Ľudovú školu navštevoval Zagiba v Betliari, meštiansku školu (1924 – 1928) a československé štátne reálne gymnázium v Rožňave (1928 – 1932).

Na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave študoval hudobnú vedu, slavistiku, dejiny a maďarskú filológiu (1932 – 1937). Vtedy pôsobil ako *professor*

¹ Najvýznamnejší predstavitelia muzikológie tejto generácie zoradení podľa dátumu narodenia: Konštantín Hudec (1901 – 1952), Ivan Ballo (1909 – 1977), Zdenka Bokesová (1911 – 1962), František Zagiba (1912 – 1977), Ernest Zavorský (1913 – 1995) a Jozef Kresánek (1913 – 1986).

² K problematike založenia a existencie SAVU por. HUDEK, Adam: Vznik a vývoj Slovenskej akadémie vied a umení v rokoch 1942 – 1945. In: *Forum Historiae*, roč. 5, 2011, č. 1, s. 37-55. Dostupné na internete: http://www.forumhistoriae.sk/FH1_2011/texty_1_2011/hudek.pdf

³ Biografiu rekonštruujeme na základe viacerých zdrojov, niektoré údaje v nich sa však rozchádzajú. Archívne materiály in: Bratislava, Ústredný archív SAV, Fond SAVU, škatuľa 37, inv. č. 107, škatuľa 51, inv. č. 152. Por. tiež Výberová bibliografia Františka Zagibu (1912 – 1977), časť Referencie. K rodinným pomerom a činnosti nevlastného brata Lászlóa A. Aranya por. *Emlékkönyv Arany A. László tiszteletére*. (Pamätná kniha Lászlóa A. Aranya.) Red. Károly Tóth, László Végh. Šamorín : Fórum inštitút pre výskum menšín, 2007. Tamtiež, Zhrnutie: Život a doba Lászlóa Alberta Aranya, s. 549-554.

ordinarius hudobnej vedy bratislavskej univerzity Dobroslav Orel, ktorý bol žiakom Otakara Hostinského v Prahe a dizertáciu obhájil u Quida Adlera vo Viedni. Ako empirický historik kládol Orel dôraz na heuristický výskum a na dokumentáciu prameňov v zmysle dobového pozitivizmu, ale aj na kontextuálne chápanie vývoja hudobnej kultúry vo vzťahu národného a teritoriálneho činiteľa. Tento prístup tvorí základnú metodologickú bázu aj v hudobnohistorických prácach Františka Zagibu. Už v mladosti prejavoval Zagiba záujem o kultúrny život svojho rodného mesta, organizoval spevokol, s ktorým účinkoval na cirkevných aj svetských slávnostiach a prispieval do týždenníka *Šafárikov kraj*. Tento jeho záujem potom vyústil do profesionálnych hudobnohistorických aktivít. Po univerzitných štúdiách pracoval ako dočasný profesor československej Obchodnej akadémie v Bratislave, v roku 1942 ho preložili do Nitry.

K 1. marcu 1943 bol PhDr. František Zagiba menovaný riaditeľom Hudobnovedného ústavu Slovenskej akadémie vied a umení v Bratislave zriadenej roku 1942, s ročným platom 29 700 slovenských korún.⁴ Jeho pracovná náplň zahŕňovala tri vedecko-výskumné oblasti: edíciu hudobnohistorických prameňov, skúmanie hudobnej minulosti Slovenska, zbieranie a spracovávanie ľudovej piesne a hudby. Zagiba sa pokúsil získať osobný fond Jána Levoslava Bellu uložený v Hudobnovednom seminári Slovenskej univerzity (vtedajší názov Univerzity Komenského) pre SAVU, ale nepodarilo sa to. Podobne sa nerozvinula ani väčšia spolupráca medzi Štátnym ústavom pre ľudovú pieseň a SAVU. Už roku 1941 (podľa iného zdroja v rokoch 1941 – 1944) Zagiba absolvoval študijný pobyt vo Viedni, kde sa habilitoval prácou *Dejiny slovenskej hudby* (1944). Ako sa sám vyjadril, pôvodne sa chcel habilitovať na Slovenskej univerzite, ale Ministerstvo školstva a národnej osvety na jeho žiadosť nereagovalo.

Pôsobenie Františka Zagibu v SAVU trvalo niečo vyššie dvoch rokov, resp. tri roky. Zložitá povojnová skutočnosť sa veľmi rýchlo dotkla aj akadémie. Už 18. apríla 1945 bola pre Poverenie SNR pre školstvo a osvetu vypracovaná správa o stave zamestnancov SAVU,⁵ v ktorej sa konštatovalo, že dvaja jej zamestnanci sú maďarskej národnosti, a síce dr. Ladislav Arany a dr. František Zagiba. Navyše Zagibova habilitácia na viedenskej univerzite bola označená za spoluprácu s Nemcami. Dňa 6. júna 1945 bolo Zagibovi doručené rozhodnutie o prepustení z akademických služieb, na ktoré reagoval vysvetľujúcim listom typu odvolania.⁶ Zdá sa, že predbežne sa podarilo zvrátiť situáciu, nakoľko výsledkom prvej previerky, ako vyplýva zo zápisnice preverovacej komisie zo dňa 3. septembra 1945, bolo rozhodnutie, aby bol Zagiba ponechaný v službách akadémie. Z piatich členov komisie traja hlasovali za toto rozhodnutie. V Zagibov prospech argumentoval dr. Jozef Orlovský, ktorý sa vyslovil v tom zmysle, že Zagibu pozná od študentských čias, roku 1940 sa prihlásil za Slováka a vyvíjal

⁴ Bratislava, Ústredný archív SAV, Fond SAVU, škatuľa 51, inv. č. 152, Výkaz zamestnancov Slovenskej akadémie vied a umení od započatia činnosti do 30. septembra 1943. Ročný plat je tu definovaný ako „Ročné služobné požitky so všetkými výdavkami“, názov ústavu sa uvádza ako Hudobnovedecký ústav.

⁵ Bratislava, Ústredný archív SAV, Fond SAVU, škatuľa 51, inv. č. 152.

⁶ Bratislava, Ústredný archív SAV, Fond SAVU, škatuľa 51, inv. č. 152. List F. Zagibu zo dňa 15. júna 1945 v rozsahu 8 strojopisných strán adresovaný Povereniu Slovenskej národnej rady pre školstvo a osvetu. Je formulovaný ako odvolanie voči rozhodnutiu o prepustení č. 3788/IV–1945 Poverenia SNR pre školstvo a osvetu.

činnosť v prospech slovenskej kultúry, a dr. Eugen Pauliny, ktorý zasa vyzdvihol, že Zagiba je skutočným odborníkom a svedomitým pracovníkom. František Zagiba tak zrejme dočasne zostal pracovníkom SAVU. Avšak uskutočnila sa ešte druhá previerka dňa 9. marca 1946. Ako dôkazový materiál mala komisia tentoraz k dispozícii písomné Osvedčenie zo dňa 7. marca 1946 od Zagibovho bývalého kolegu na obchodnej akadémii, jazykovedca a pedagóga Imricha Mayera, člena maďarskej menšiny, ktorý Zagibu obvinil z kolaborácie s fašistami a z ďalších osobných aj pracovných prečinov. Okrem toho v neprospech Zagibu osobne vypovedal aj ďalší svedok Rudolf (Rezső) Szalatnai-Ráchel, maďarský literárny vedec pôsobiaci na Slovensku. Tentoraz rozhodnutie päťčlennej komisie pod vedením predsedajúceho Františka Bokesa potvrdilo pôvodný verdikt, ktorým bolo opatrenie splnomocneného Predsedníctva SNR o prepustení Františka Zagibu zo služieb SAVU ako príslušníka maďarskej národnosti. Paradoxom tohto rozhodnutia bol fakt, že František Zagiba, ako to dokumentujú archívne prameňe, ktoré sú k dispozícii, sa považoval za Slováka, uvádzal si slovenskú národnosť a aj jeho vedecký záujem bol orientovaný na slovenské hudobno-kultúrne dejiny, prirodzene, v kontextoch multietnického stredoeurópskeho priestoru.

Z prvého odvolania z roku 1945, ktoré František Zagiba napísal, sa dozvedáme mnohé skutočnosti z jeho života, ale aj podrobnosti o jeho dvojročnej akademickej činnosti vrátane taxatívneho vymenovania prác, ktoré za toto krátke obdobie publikoval, resp. pripravil do tlače. Tento zoznam uvádzame⁷ a doplníme krátkym komentárom:

- *Dejiny slovenskej hudby, I. diel*, 1943. Komentár: Zagibove dejiny hudby vyšli ako 4. zväzok edičného radu Spisy Slovenskej akadémie vied a umení / Opera Academiae Scientiarum et Artium Slovacae, ktorých redaktorom bol univ. prof. Dr. Ludovít Novák. Prvý diel, zahrnujúci dejiny hudby na Slovensku od najstarších čias do reformácie, bol v rukopise hotový už tri roky pred vydaním, ako to vyplýva z datovania Predslovu 1. januára 1940 v Bratislave. Publikácia predstavuje jednu z ťažiskových syntetických prác autora.
- *Dejiny slovenskej hudby, II. diel*. Komentár: Zagiba plánoval vydať knižne aj druhý diel svojich slovenských hudobných dejín, ale pravdepodobne ich nemal v tom čase dostatočne spracované a neskôr z jeho strany už nebolo aktuálne robiť väčšiu syntézu novšieho obdobia vývoja slovenskej hudby.
- „Do slovenskej vlastivedy som pripravil ako výťah z týchto dvoch sväzkov: *Dejiny slovenskej hudby od najstarších čias do doby súčasnej*. / *Slovenský hudobný lexikon I.-II. diel* (asi po 500 str.).“ Komentár: Tento údaj je dosť nepresný a nie je jasné, o akú publikáciu typu slovenskej vlastivedy ide. Spresnenie umožní až ďalší výskum.
- *Pramene slovenskej ľudovej piesne I.-II. diel (po 500 str.)*. Komentár: Toho času nevedno, kde sa tento objemný rukopis nachádza.
- *Korešpondencia J. L. Bellu*. Komentár: Predpokladáme, že ide o korešpondenciu, ktorú potom Zagiba publikoval v monografii *Johann L. Bella (1843 – 1936) und das Wiener Musikleben* (1955).

⁷ List F. Zagibu, Ref. 6, s. 4-5.

- „*Musicologica Slovaca*. Musikologický časopis. Zredigoval som roč. I/II., venovaný 100 roč. jubileu narodenín J. L. Bellu, rozsah asi 400 strán, za spoluúčasti súčasných slovenských odborníkov. Je to dnes jediný slovenský musikologický časopis svojho druhu.“ Komentár: Nie je známe, že by v 40. rokoch 20. storočia v redakcii Františka Zagibu alebo niekoho iného vyšli dve čísla, resp. dvojčíslo odborného muzikologického periodika *Musicologica Slovaca*. Zredigovaný Zagibov rukopis sa tiež niekde musel stratiť. Z uvedenej skutočnosti ale vyplýva, že názov nášho periodika *Musicologica Slovaca*, ktorý začal vydávať Ústav hudobnej vedy SAV roku 1969 a ktorý v nadväznosti na ústavné publikácie s názvom *Hudobnovedný zborník* a *Hudobnovedné štúdie* s prerušovanou kontinuitou vychádza až do súčasnosti, má svoju predhistóriu s väzbou na SAVU a Františka Zagibu. Myšlienka vydávať muzikologický časopis poukazuje na Zagibovo koncepčné myslenie, keď si uvedomoval dôležitosť prezentácie nových poznatkov zo strany hudobnovedeckých pracovníkov smerom k širšej odbornej verejnosti. S tým je spojené aj stanovenie si priorit, medzi ktoré v danom období patrila aj storočnica významného slovenského skladateľa romantizmu Jána Levoslava Bellu.
- *Slovenské hlásnické piesne vo svetle stredoeurópskeho hudobného folklóru. Porovnávacia práca I. – II. sv. asi po 400 str.* Komentár: Ide o príspevok k problematike piesňových žánrov skúmajúci nanajvýš pozoruhodnú špecifickú oblasť tradičnej hudby. Predpokladáme, že Zagiba mal k dispozícii materiály z dotazníkového prieskumu zameraného na mapovanie aktuálneho stavu tradície hlásnických piesní na Slovensku, ktorý v roku 1937 organizoval Štátny ústav pre ľudovú pieseň v Bratislave pod vedením Dobroslava Orla v spolupráci s jazykovedcom Václavom Vážnym. Podľa súčasného stavu poznania je väčšia časť tohto materiálu uložená v Národnom archíve SR, menšia časť v zbierkových fondoch Ústavu hudobnej vedy SAV. Na tento materiál po prvýkrát upozornila a podrobnejšie sa ním zaoberala Hana Urbancová, ktorá napísala aj prvú syntetizujúcu štúdiu k problematike hlásnických piesní na Slovensku v stredoeurópskom kontexte a k ich žánrovej charakteristike, ako aj užšie špecifikovanú štúdiu k tejto téme, kde upozornila na vzťah duchovného a svetského spevu.⁸
- *Handrárska melódia. Hudobnofolkloristická štúdia.* Komentár: Tento rukopis je toho času nezvestný.

V ďalšej časti svojho odvolania Zagiba ešte uvádza rozpracované štúdie o Karlovi Hynkovi Vojáčkovi, pôsobiacom sčasti na Slovensku, potom v Petrohrade, o slovenskej hudbe z obdobia Veľkej Moravy či o ruskej hudbe. Už len kvantita rukopisného materiálu poukazuje na pracovnú činnosť a výkonnosť autora, ako aj na šírku jeho vedeckých záujmov.

⁸ URBANCOVÁ, Hana: Stav a perspektívy výskumu piesňových žánrov. In: *Ethnomusicologicum* 1/1. Bratislava : Ústav hudobnej vedy SAV; ASCO Art & Science, 1993, s. 37; URBANCOVÁ, Hana: Hlásnické piesne – historický žáner v ústnej tradícii. In: *Slovenská hudba*, roč. 25, 1999, č. 2-3, najmä s. 120-121, 146-147; URBANCOVÁ, Hana: Hlásnické piesne ako súčasť tradičnej hudobnej kultúry. In: *Slovenský národopis*, roč. 48, 2000, č. 1, s. 5-23; URBANCOVÁ, Hana: Ranná duchovná pieseň v speve hlásnikov na Slovensku. In: *Slovenská kresťanská a svetská kultúra*. (=Studia Culturologica Slovaca 2.) Ed. Jana Skladaná. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2001, s. 178-201.

O Zagibovom zamestnaní v zložitých povojnových rokoch nemáme presnejšie údaje. Jeho situácia však nebola ľahká a je preto pochopiteľné, že sa mu možnosť pracovať na viedenskej univerzite, s ktorou sa potom spája celá jeho nasledujúca pracovná kariéra, javila v tom čase ako optimálna profesijná aj ľudská existencia. Už roku 1946 sa František Zagiba stal honorárnym profesorom na Univerzite vo Viedni, roku 1952 privátnym docentom pre hudobnú vedu a roku 1967 aj pre slavistiku staršieho obdobia. Roku 1968 bol menovaný mimoriadnym, 1972 riadnym profesorom na tamorej novozaloženej Katedre pre výskum stredoveku so zvláštnym zreteľom na staršiu historickú hudobnú vedu.

K Zagibovmu etablovaniu sa vo vedeckých kruhoch prispela aj jeho organizačná práca. Roku 1952 bol spoluzakladateľom Rakúskej Chopinovej spoločnosti, neskôr premenovanej na Medzinárodnú Chopinovu spoločnosť vo Viedni. V rokoch 1971 – 1973 vykonával funkciu jej prezidenta a bol aj editorom edičného radu Chopin-Jahrbücher. Ako zakladateľ a generálny sekretár sa podieľal na činnosti ústavu Institutum Salisburgo-Ratisbonense Slavicum. Svoju spirituálnu príslušnosť vyjadril členstvom vo Viedenskej katolíckej akadémii. Stal sa nositeľom viacerých vyznamenaní: rytierskeho kríža komtúra pápežského Rádu svätého Silvestra (*Ordo Sanctus Silvestri Papae*), *Ordre du Mérite en faveur de la Culture Polonaise* a striebornej medaily Československej spoločnosti medzinárodných vzťahov. Zomrel vo Viedni 12. augusta 1977.

Zagibova vedecko-výskumná činnosť bola tematicky širokospektrálna a diferencovaná. V mladosti písal aj hudobnokritické a hudobnopublicistické príspevky a v rokoch 1938 – 1943 bol hudobným referentom časopisu Slováč.

Je málo známe, že Zagiba sa venoval aj skúmaniu tradičnej ľudovej kultúry, ktorou sa začal zaoberať už v čase vysokoškolských štúdií. Roku 1937 sa stal členom novozriadenej komisie a pracovnej skupiny na výskum maďarského etnika a slovensko-maďarských vzťahov v duchu modernej lingvistiky v rámci maďarského seminára pri Univerzite Komenského a Učenej spoločnosti Šafárikovej.⁹ Po výskume ľudovej piesne v Slanskej doline nasledoval roku 1938 väčší projekt, keď s pomocou predsedníctva Slovenského výboru Štátneho ústavu pre ľudovú pieseň v Bratislave a podľa skúseností s dotazníkmi pre štúdium slovenskej a podkarpatskoruskej ľudovej piesne vypracoval dotazník aj pre ľudovú pieseň maďarského etnika na Slovensku. Dotazník bol zameraný na tri tematické okruhy: stav ľudového spevu a ľudovej hudby vôbec (vplyv mestskej hudby na úpadok ľudového spevu a hudby, pestovanie tradície svätôjanských a iných ľudových zvykov, záujem o hru gajdošov a pod.), stav ľudového duchovného spevu (cirkevnej piesne) u jednotlivých vierovyznaní a problematika hlásnických piesní (tzv. „bakternóták“). Záverečná fáza predpokladala získanie cenného materiálu na porovnávacie štúdium, nakoľko podobný dotazník vydal Štátny ústav pre ľudovú pieseň už predtým za účelom výskumu u slovenského a rusínskeho etnika.

Na Kongrese pre ľudovú pieseň so zvláštnym zreteľom na jej význam v hudobnej výchove v ČSR, ktorý sa uskutočnil v dňoch 2. – 4. júna 1938 v Bratislave s následným pokračovaním v Trenčianskych Tepliciach v gescii Spoločnosti pre hudobnú výchovu v Československu, Zagiba predniesol referát k problematike porovnávacej hudobnej

⁹ Zpráva o činnosti maďarskej komisie jaz. odboru USŠ a členov maďarského seminára Univerzity Komenského v Bratislave. In: Carpatica, Bratislava 1939, s. 96-107.

vedy v odbore ľudovej hudby (folklóru) so zvláštnym zreteľom na slovenské, maďarské a rusínske etnikum na Slovensku. Okrem toho bol poverený usporiadať v rámci podujatia výstavu k problematike hudobnej kultúry na Slovensku. Redigoval tiež zborník referátov z kongresu, ktorý už však pre známe politické udalosti nevyšiel. Zo Zagibových publikovaných štúdií k problematike hudobnej folkloristiky je najvýznamnejšia práca *Funkčná a priestorová povaha slovenskej ľudovej piesne* (1942), v ktorej uplatnil aktuálnu komparačnú metódu aplikovanú na kontext sociálnych faktorov a funkcionality ľudových prejavov.

František Zagiba bol však v prvom rade empirický hudobný historik. V čase jeho vedeckého nástupu v 30. rokoch 20. storočia sa slovenská historická hudobná veda ešte len začala rozvíjať a z tejto skutočnosti akiste vyplýva počiatočný široký tematický záber jeho publikovaných prác. Treba ich však charakterizovať ako práce základného významu pre ďalší hudobnohistorický výskum, keďže sa nemohol opierať o staršiu vedecko-výskumnú tradíciu. Táto rekognoskácia hudobnohistorického terénu predpokladala postupnosť poznania a ďalší špecializovaný výskum. V Zagibových bádateľských aktivitách centrálne miesto spočiatku patrilo hudobnej regionalistike, skúmaniu rozmanitých prejavov hudobnej kultúry Gemera a Malohontu a v širšom vymedzení regiónu východného Slovenska. Neskôr sa špecializoval na staršie hudobné dejiny, slavistiku starších období a na vybrané témy hudby 19. storočia. Mnohé základné poznatky zostávajú dodnes v platnosti, avšak je prirodzenou zákonitosťou každého historického výskumu, že niektoré poznatky zastarávajú a musia byť na základe novšieho výskumu revidované.

V práci *Hudobné pamiatky františkánskych kláštorov na východnom Slovensku* (1940) priniesol Zagiba cenné podnety k skúmaniu hudobných pamiatok františkánskych kláštorných knižníc a archívov v Bardejove, Nižnom Šebeši, Prešove, Filakove a Rožňave. Práca má sčasti charakter katalógu, sčasti sumarizuje širší dejinný kontext. Význam františkánskej rehole z hudobnokultúrneho aspektu zhrnul autor takto: „Veľkú zásluhu majú františkáni o hudobnú kultúru Slovenska. Je to rád, ktorý má pomerne najviac a najcennejších hudobných pamiatok zo všetkých rádov na Slovensku.“¹⁰ V monografii *Literárny a hudobný život v Rožňave v 18. a 19. storočí* (1947) predostrel Zagiba bohatý faktografický materiál k činnosti miestnych literátov a hudobníkov a poukázal na význam cirkevnej hudby v dejinách mesta. Špecificky významná bola činnosť rožňavských bernolákovcov a rožňavského biskupa a mecena literárneho a hudobného života Jána Scitovského. K štúdiám základného významu patria aj Zagibove práce o Tisovskom spevokole, evanjelickej duchovnej piesni, korešpondencii zo zbierky Jána Batku a k ďalším čiastkovým témam.

Centrálnou Zagibovou syntetickou prácou k slovenským hudobným dejinám sú jeho *Dejiny slovenskej hudby od najstarších čias až do reformácie* (1943), pričom zamýšľaný druhý diel k novším hudobným dejinám už nevyšiel. Každá syntéza predpokladá rozsiahlu sumu poznatkov a monograficky spracovaných čiastkových tém, čo v tom čase autor nemohol mať k dispozícii. Výskum navyše nepokročil tak ďaleko,

¹⁰ ZAGIBA, František: *Hudobné pamiatky františkánskych kláštorov na východnom Slovensku*. Praha : Slovanský ústav, 1940, s. 7 (427). Kritický posudok na štúdiu napísal Věslav J. Gajdoš (in: *Slovenské pohľady*, roč. 57, 1941, č. 5-6, s. 385-391).

aby bolo možné uskutočniť analýzu hudobných prameňov. A tak napriek ohromnej sume poznatkov a údajov o hudbe a speve z dobových dokumentov aj zo sekundárnej literatúry, jeho výklad sa opiera skôr o tzv. tradíciu ako o analýzu hudobných prameňov. Autor však položil základy, na ktoré sa mohlo ďalej nadväzovať. Z koncepčného hľadiska je pozoruhodné, že hneď v úvode si Zagiba položil aj dnes aktuálnu otázku, ako definovať skúmané dejiny, či ako teritoriálny celok (dejiny hudby na Slovensku) alebo preferovať etnický aspekt (dejiny slovenskej hudby). Napokon dospel k stanovisku, takpovediac naprieč dejinným kontinuom, že totiž „kultúrna história určitej oblasti je spätá so všetkými kultúrnymi dianiami bez rozdielu“ a že keď ju chceme napríklad aj v hudbe „zachytiť v jej celistvosti a tým, pravda, i v celej jej umeleckej nosnosti ako štruktúrny celok pre príslušné obdobie hudobné“, tak to potom musí byť „v smysle teritoriálnom i nacionálnom, ako najmä v smysle širšom“¹¹. Niektoré Zagibove názory sú však dobovo podmienené a opierajú sa o vtedajšie vedecké autority. Dnes spornú teóriu jazykovedca Ľudovíta Nováka o periférnosti súčasného teritória Slovenska k okolitým politickým a kultúrnym strediskám sa Zagiba pokúsil aplikovať aj na hudbu, ale korektne poznamenal, že Novákova charakteristika z hľadiska dejín hudby vo všetkom nevyhovuje, lebo „práve mestá na rozhraní mali čulý hudobný život“.¹² Myslia sa tu spišsko-východoslovenské mesta ako napríklad Bardejov, Levoča či Prešov. Zagibova práca je inšpirujúca aj dnes, napriek uplatneniu viacerých dobovo podmienených stanovísk.

František Zagiba sa venoval aj popularizačnej činnosti, ako o tom svedčia jeho práce typu sprievodcu v opere (1947) alebo o sovietskych skladateľoch (1946).

Prísne vzaté František Zagiba sa začal špecializovať na slavistický výskum až po usadení sa vo Viedni: venoval sa výskumu najmä staršieho obdobia stredoveku vo vzťahu k slovanským hudobným dejinám a niektorým z významných osobností slovanskej hudby 19. storočia.

Do prvého desaťročia Zagibovho viedenského pôsobenia v 50. rokoch 20. storočia spadá vydanie jeho troch nemeckých monografií o slovanských skladateľoch epochy romantizmu – o Fryderykovi Chopinovi, Piotrovi I. Čajkovskom a Jánovi L. Bellovi. Chopinovskej téme sa venoval najmä vo vzťahu k viedenskému hudobno-kultúrnemu prostrediu a jeho osobnostiam.

Biografická literatúra o hudobných tvorcach má v nemeckej jazykovej oblasti dlhú tradíciu, hoci monografické diela o slovanských skladateľoch boli v nej ešte aj v polovici 20. storočia zastúpené skôr skromne. Rozsiahla Zagibova monografia o ruskom skladateľovi Piotrovi Iljičovi Čajkovskom (*Tschaikowskij. Leben und Werk*, 1953) je preto obohatením tejto oblasti nielen z hľadiska výberu témy, ale aj z metodologickej stránky, nakoľko autor sa rozhodol, ako to explicitne aj uviedol, využiť pri výklade skladateľovej hudobnej tvorby metódu gestaltizmu (Gestaltanalyse). Jej použitím chcel nájsť kľúč k celostnému uchopeniu relačného vzťahu tvorca–dielo. Z toho dôvodu obsahuje monografia množstvo citátov autentických prameňov, najmä korešpondencie. Podobne ako aj v iných svojich prácach sa Zagiba dotkol aj slovenských kontextov, ten-

¹¹ ZAGIBA, František: *Dejiny slovenskej hudby od najstarších čias až do reformácie*. Bratislava : SAVU, 1943, s. 14.

¹² Tamtiež, s. 17.

toraz poukázaním na recepciu Čajkovského hudby v Bratislave do roku 1918. Súčasťou monografie je zverejnenie korešpondencie brata skladateľa Modesta I. Čajkovského s bratislavským archivárom a hudobným kritikom Jánom Batkom, ktorá je obzvlášť dôležitá pri exegéze Čajkovského *Symfónie č. 6 h mol, Patetickej*.

Ján Levoslav Bella žil vo Viedni dvakrát, a to v rokoch 1863 – 1865 počas štúdia teológie na viedenskej univerzite, a potom v rokoch 1921 – 1928 už ako dôchodca. Zagibova útlá knižka s názvom *Johann L. Bella und das Wiener Musikleben* (1955) sa však nezaobera len týmito dvoma obdobiami Bellovho života, ale predstavuje prierez skladateľovým životom a dielom, ktorý je dokumentovaný pomerne rozsiahlou, sčasti nepublikovanou bellovskou korešpondenciou. Práve táto skutočnosť pridáva práci na autentickejšť, hoci je dnes zarážajúce, že absentuje údaj o archivovaní pramenného materiálu.

Zagibove slavistické práce sú zamerané na staršie dejiny hudby Slovanov stredoeurópskych krajín. Zaoberal sa kresťanskou misiou u Slovanov, staroslovanskou liturgiou, vznikom slovanského liturgického spevu v 9. storočí podľa západného a východného rítu, otázkou zákazu slovanského liturgického spevu, uplatnením západného systému vzdelávania u Slovanov, rímskym spevom *cantus romanus* v latinskom, gréckom a slovanskom kultovom jazyku, cyrilo-metodskou problematikou a podobne. Syntetický pohľad na danú problematiku predložil v práci o duchovnom živote Slovanov v ranom stredoveku a začiatkoch slovanského písomníctva *Das Geistesleben der Slaven im frühen Mittelalter: die Anfänge des slavischen Schrifttums auf dem Gebiete des östlichen Mitteleuropa vom 8. bis 10. Jahrhundert* (1971), ktorá predstavuje istý vrchol jeho vedecko-výskumných snáh v tejto oblasti.

V gescii Hudobnovedného ústavu Univerzity vo Viedni založil edičný rad *Forschungen zur älteren Musikgeschichte* a ako jeho prvý zväzok publikoval syntézu svojich poznatkov k najstarším dejinám hudby v strednej Európe *Musikgeschichte Mitteleuropas von den Anfängen bis zum Ende des 10. Jahrhunderts* (1976). Uskutočnil komparatívne štúdie hudobných pamiatok zo stredoeurópskych archeologických nálezov so zachovanými hudobnoikonografickými prameňmi z obdobia antiky, zaoberal sa ďalej pastierskou hudbou a ranokresťanským spevom, rozšírením rímskeho spevu *cantus romanus* zo Salzburgu ako vtedajšieho duchovného centra do východných oblastí, ako aj duchovnou a svetskou piesňou tohto obdobia. Je sympatickým rysom Zagibu, že aj do týchto skúmaní integrálne včlenil nielen relevantné skutočnosti veľkomoravskej histórie a cyrilo-metodskej misie, ale aj poznatky z vtedy nových archeologických výskumov zo Slovenska.

František Zagiba predstavuje typ moderného hudobného historika kulturologickej orientácie. Jeho vedeckým snažením bolo na jednej strane zaznamenať konkrétne hudobnohistorické fakty, na druhej strane hľadať komplexnejšie hudobnohistorické súvislosti. Jeho vedecká kariéra sa odvíjala od tém charakteru hudobnej regionalistiky po stredoeurópsky hudobný kontext. Pozoruhodný bol jeho kontinuálny záujem o staršie slovanské hudobné dejiny v stredoeurópskom priestore, čím prispel k poznatkovému obohateniu hudobnej slavistiky.